

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Динаміка морального розвитку в дошкільному віці опосередкована моральними почуттями дитини і детермінується протиріччям між прагненням дитини зберегти позитивний образ «Я» й уявленнями про реальний образ «Я», що залежить від ставлення дорослих і власної самооцінки. Актуалізація зазначеного протиріччя створює специфічну динаміку розвитку моральної сфери особистості дошкільника. Емоційне благополуччя і моральна рівновага в сім'ї та дошкільному навчальному закладі сприяють повноцінному розвитку особистості дитини, формуванню в неї позитивних якостей, доброзичливого ставлення до інших людей та моральному зростанню.

У процесі морального виховання сучасних дошкільників існує суттєвий розрив в опануванні морального досвіду. Лише у тих дошкільників, які знаходяться у просторі єдиних вимог, а не подвійних стандартів, можна сформуванати усвідомлене ставлення до моральних норм і правил, основи моральної поведінки, розвинути позитивні потенціали їх моральної самосвідомості, що об'єктивуються на соціальному та особистісному рівнях у моральних цінностях (совісті, гідності, відповідальності та ін.) і вчинках. Так, моральні почуття, що переживають діти стосовно до інших людей, вони легко переносять у власну життєдіяльність, наприклад, на літературних героїв, із пасивного слухача перетворюються на активного учасника подій змісту художнього твору. Щодо основних напрямів у розвитку моральних почуттів як базової основи морального виховання у дошкільному віці варто виділити такі:

- набуття глибини і стійкості;

- підвищення «моральності» почуттів, що пов'язане зі зростанням рівня усвідомленості моральних норм;
- зміна зовнішніх проявів почуттів: дитина привчається стримувати почуття, засвоює «мову» почуттів через наслідування.

Зовнішні прояви емоцій і моральних почуттів підкріплюються виразними рухами, мімікою, пантомімою. Розвиток емоційно-почуттєвої сфери має дуже тісний зв'язок із соціальними ситуаціями морального змісту. Важливим є привчання дітей до переборення боязні (страху), що є характерним для більшості з них. Це може виникати через:

- неправильне виховання (батьки залякують дитину, самі проявляють боязливість, «трясуться над дитиною» тощо);
- потрапляння в нову (незвичну) ситуації, як наслідок – тривожність.

Звідси бере початок і природа скарг, коли дитина проговорюючи, що відбулося, хоче отримати підтвердження в правильності розуміння нею моральної норми: «Я так, а чому він (вона) не так себе ведуть». Свою позицію вона проявляє відповідними емоціями. У старшому дошкільному віці характерною є «злитість» почуттів (наприклад, «Він хороший, бо гарний (естетичні переживання), добрий (моральні переживання), багато знає (інтелектуальні переживання) і навпаки «Він поганий, бо страшний, злий, нічого не знає»).

Виховний вплив має полягати в тому, щоб не провокувати в дітей афективних станів (надбурхливих, вибухових переживань, надмірного емоційного піднесення – гнів, жах, лють, відчай, раптова велика радість тощо) і не довести до фрустрації (стану, що виникає при сильному переживанні, коли дитина зіткнулася, як їй здається, із непереборною перешкодою на шляху до поставленої мети, що призводить до появи в поведінці двох протилежних реакцій: з одного боку, може з'являтися відчуття гніву, агресивності, а з іншого – безвихідь, відчай, що призводить і до випадків обману). Тобто, неузгодженість між поведінкою і результатами може призвести до «викривлення» і порушень у формуванні моральної особистості дитини. За правильного виховання до кінця дошкільного дитинства мотивами поведінки, регуляторами вчинків дітей стають вищі моральні

почуття: дружба, відповідальність, чесність, доброзичливість та ін. Засвоєння моральних норм, правил, поведінки, формування моральної самооцінки, що відбуваються в дошкільному віці, призводять до того, що саме виконання або невиконання цих норм починає переживатися дитиною, викликаючи певні почуття (радість, гордість, сором), навіть у тому випадку, коли дитина перебуває наодинці з собою і про її вчинок ніхто не знає.

Отже, моральне виховання дошкільника, у процесі якого він бере на себе відповідальність за здійснювані вчинки, може бути презентовано у період дошкільного дитинства на основі таких його особистісних новоутворень:

- ціннісно-морального усвідомлення власного «Я», що актуалізує нові рівні відкриття у самому собі моральних якостей;
- нормативно-ціннісного ставлення до власного «Я», що актуалізує нові рівні відкриття у себе моральних почуттів;
- осмисленого і вольового переживання власних моральних дій, що актуалізують відповідальність за себе і за інших у певних учинках.

З урахуванням такого формату здійснення морального виховання дітей дошкільного віку в них будуть сформовані такі особистісні психологічні механізми:

- моральна ідентифікація;
- моральна атракція;
- моральна інтерналізація;
- моральна імітація;
- моральна рефлексія;
- моральна саморегуляція,

що забезпечить розвиток здатності уявляти моральні протилежні дії, що можуть мати місце не лише в уявлюваній ситуації, а й насправді, формування уміння обрати доцільні варіанти власної поведінки, саморефлексувати позитивне ставлення до себе, яке базується на дотриманні певних норм моралі, одночасно відмежовуючи негативне уявлення про себе, що включає порушення даних норм.